

E-1: UNA CAVITAT TESTER (ESPADILLA, CASTELLÓ)

RESUMEN.

Notas sobre una cavidad del Alto Mijares, en la que se localizó un pequeño testar de cerámica de finales del siglo XVIII, probablemente de la fábrica alcoreña del Conde de Aranda o de alguna de las "fabriquillas" que imitaban sus productos.

Per raons familiars l'amic Àngel Bardina passava estades llargues a L'Alcora i part del temps lliure el dedicava a intentar la localització dels testers de la fàbrica del comte d'Aranda, però els resultats foren ben pobres: alguna peça en escaldat i algun test solt. En una visita a l'estudi del Dr. Esteve, on vam coincidir, aquest li va donar la seua opinió: testers no en trobaria, ja que tot allò defectuós, inaprofitable, es llançava al riu que hi ha a la vora, el Lluçena, que en les seues avingudes ho arrossegaria tot. Així la cosa quedava clara, de moment.

Però passen els anys i en 1998 l'amic Santiago Cantavella empenqué una de les seues campanyes espeleològiques de repàs d'un territori, aquesta vegada els termes de Toga i Espadilla. Val a dir que en els llistats de bibliografia espeleològica sovint es fa referència a alguns treballs sobre cavitats de l'Alt Millars, però per ara solament n'hem pogut consultar un sobre un avenc del terme de Toga (Mor, 1975). Les eixides tingueren bons resultats, amb la localització d'un nombre important de cavitats sense senyals de visites espeleològiques. D'entre elles la que més va cridar l'atenció fou la siglada provisionalment E-1, a l'espera d'aclarir el seu topònim, on hi havia un inesperat dipòsit de ceràmica vernissada. Una visita posterior, amb la replega d'alguna mostra, va permetre veure que allò era alcorí i de finals del segle XVIII. I això motiva el treball que segueix.

Comencem per la cavitat. La seua boca, orientada quasi al sud, s'obre en una depressió allargada on creixen uns carrasquissos, a poc més d'un centenar de metres de la pista que penetra a la zona del Melic. Com totes les de la lloma on es troba és tectònica, amb racons molt inestables.

Fa uns anys es cremà la coberta vegetal, la qual cosa va deixar un poc descoberta la cavitat, tan amagada abans. Ara la vegetació es refà i, a més

dels carrasquissos de la depressió, hi ha coscolls, algun pinet, matices, ginebres, arçots, esparregueres, argelagues, cepells, romers, estepes, una hedrereta contra l'entrada, etc.

La cavitat té un comportament climàtic de boca alta d'un sistema de circulació en tub de vent. La nota presa en una de les visites, 20 de febrer 2000, quan els amics Assumpta Trias, Andrés Sánchez i Joaquim Arenós van fer la topografia, diu que l'aire ix, en un dia un poc fred, i es nota molt en els estretiments. La boca baixa del sistema pot ser qualsevol de les nombroses fractures que hi ha a l'indret.

Des de sobre la depressió allargada, originada per la mateixa fractura sobre la qual s'estén la cova, hi ha una bona vista, amb Penyagolosa llunyana, la Loma de Toga, el Alto de Pepe Mingo, la Cava, la Cueva de las Horas, el Cabeço de Lluçena, també molt allunyat, Vallat, molt més lluny Castelló, el Grau i altres poblacions de la Plana, la Peña Saganta, i les muntanyes properes del Corral Blanco, la Ereta i el Melic.

La cova E-1 és la cavitat-amagatall típica i encara ara, quan té la pista a un centenar de metres, difícil de localitzar; més ho seria en temps passats, quan passaria desapercebuda entre la vegetació d'una muntanya allunyada dels llocs de pas, i és segur que alguna vegada gents emporuguides hauran fet ús d'ella per a passar inadvertides.

Es penetra per un accés obert en la depressió i al principi forma graons descendents; en un d'ells, molt proper a l'entrada, hi havia el dipòsit de ceràmiques que motiva aquest treball. La cavitat, oberta sobre fractures, amb seguides en avencs, té un desplegament d'un centenar de metres, amb un desnivell negatiu de -28 metres.

Cal pensar que les característiques

d'amagatall degueren ser les que portarien allí l'home que va deixar els testos.

Passem ara als materials del dipòsit. D'entrada t'adones que allò són peces defectuoses, fallades, d'una fornada. Algun tros de colomí, procedents de les tanques de les caixes on es couen els plats, és un testimoni més d'això. En els testos hi ha un seguit de defectes: fumats, badats d'abans i després de la cocció, trencats vells, vernís amb materials aliens, com trossets de fang per esclats, arnats i saltats per no adaptació de l'esmalt a l'escaldat, algun trosset que testeja, etc.

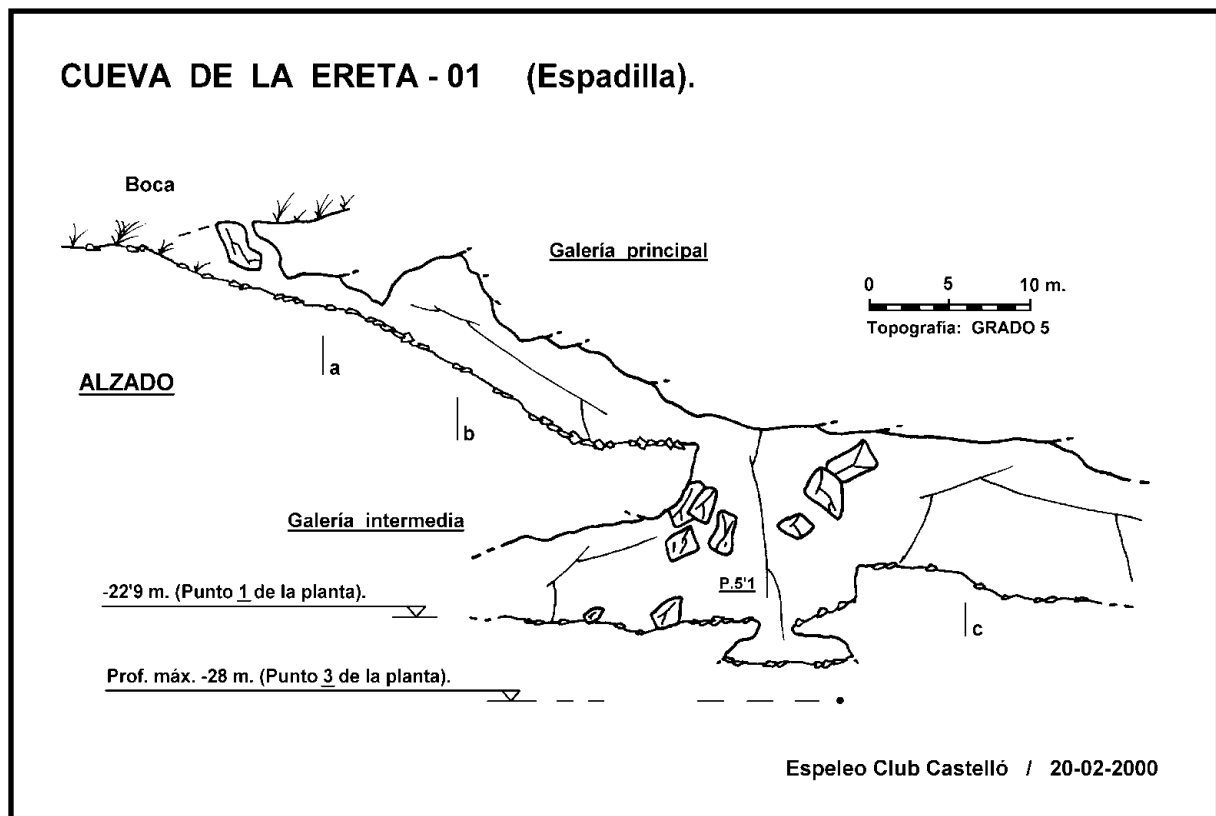
Formalment el que més hi ha són xicres i tassons, alguna tasseta i plats grans però de vores diferents, alguna d'elles ben alcorina. Tot en pisa blanca, vernissada d'esmalt que va del blanc al blanc groguinós, amb algun test lleugerament blavenc o verdós.

Sobre la possible interpretació dels materials, són coneguts els maldecaps que donaven al comte les fabriquetes nascudes per influència de la seua fàbrica. Les imitacions dels productes eren una competència que poc li agradava. Per això va demanar a la Real Junta de Comerç una marca que identificara tot allò que eixia de la seua indústria. Així, en 1784, li fou concedit que ho marcara tot amb

una A. Evidentment, si s'imitaven els seus productes, encara era més fàcil posar una A i poc arreglava això. S'ha publicat que es marcava quasi tot, sense tenir en compte la categoria del producte (Soler, 1989), mentre que també s'ha dit que el color de la lletra ho era segons la seua categoria: A en daurat, peça molt bona; en morat o blau, bona; si la lletra era en negre, la peça era acceptable simplement (Arlandis, 1977). Res no es diu si es posava incís en les peces en cru. En la troballa de la cavitat E-1 en tots el casos la lletra s'ha fet en el fang tendre, en algun cas pareix que per gent que entenia poc de lletra, per allò que es veu a les mostres.

En 1787 la Junta de Comerç prohibia la creació de més fabriquetes. A més ordenava que les ja existents marcaren les seues peces. En maig de 1788 el notari castellanenc Bernat Vicente certificava que n'eren quatre. El governador, Marià Lobera, els reunia per a que triaren les marques respectives: Vicent Ferrer va triar l'F; Francesc Badenes la B; Joaquim Ten la T; Nadal Nebot l'N. Totes aquestes fabriquetes pareix que ja havien tancat en 1789, per les pressions del comte i la Junta de Comerç (Soler, 1989; Díaz Manteca, 1996).

Per un costat l'interés d'amagar les peces en un lloc de localització difícil fa pensar que són peces defectuoses o trencades d'alguna de les fabriquetes

que tanta nosa donaven al comte; és segur que com aquesta civitat n'hi haurà més d'una, tan amagades com ella.

O que era de la fàbrica comtal, pels problemes que es tenien en l'obtenció de la terra de pisa, amb cuites fallades que sovintejaven (Casanova, 1993). Però sobre això cal tenir en compte la cura que es tenia en no deixar eixir res, a no ser que es fera d'amagat. Ja des dels primers temps, Ordenances de 1727, es diu que no es traga res, amb la prohibició d'eixir de la fàbrica amb capa, excepte si s'és "persona de especial distinció", i poder regirar a qualsevol que ixca.

En les de 1749 segueix la prohibició d'anar cobert per la capa, tant a l'entrar com a l'eixir, per a que no s'amague res. Si se sap d'algú que ha tret qualsevol cosa, se li imposarà la pena major possible.

També en les de 1799, ja del duc d'Híjar, diu que ningú podrà traure peces, per inservibles que siguin, i si algú ho fa serà acomiadat.

Segueix, en 1810, la prohibició de traure res de la fàbrica, encara que siguin peces inservibles.

Finalment, en les de 1825 diu que tant la porcel.lana, com la pisa i obra de pisa se triarà i distribuirà en primera, segona, tercera i rebuig, i tot se valorarà d'acord a les tarifes. El rebuig no podrà vendre's a ull sinó ajustat a les tarifes. No se permetrà que ningú, sense distinció, traga obra de pisa, tant escaldada com vernissada, així com materials, ferramentes, etc., sense permís de l'intendent (Escrivà, 1945).

Una impressió és que l'existència de les ceràmiques ja era coneguda i el que hem trobat són les deixalles del que hi havia inicialment. La troballa en la mateixa boca i per l'exterior d'alguns testos, alguns recoberts de formació, és un testimoni a favor d'això. Cal pensar que el total de testos seria la càrrega d'una bèstia d'albarda i ara és molt menys el que hi resta.

BIBLIOGRAFIA:

↑ ARLANDIS, L. (1977): "*Una elegancia llamada Alcora*" en PENYAGOLOSA, núm. 14.

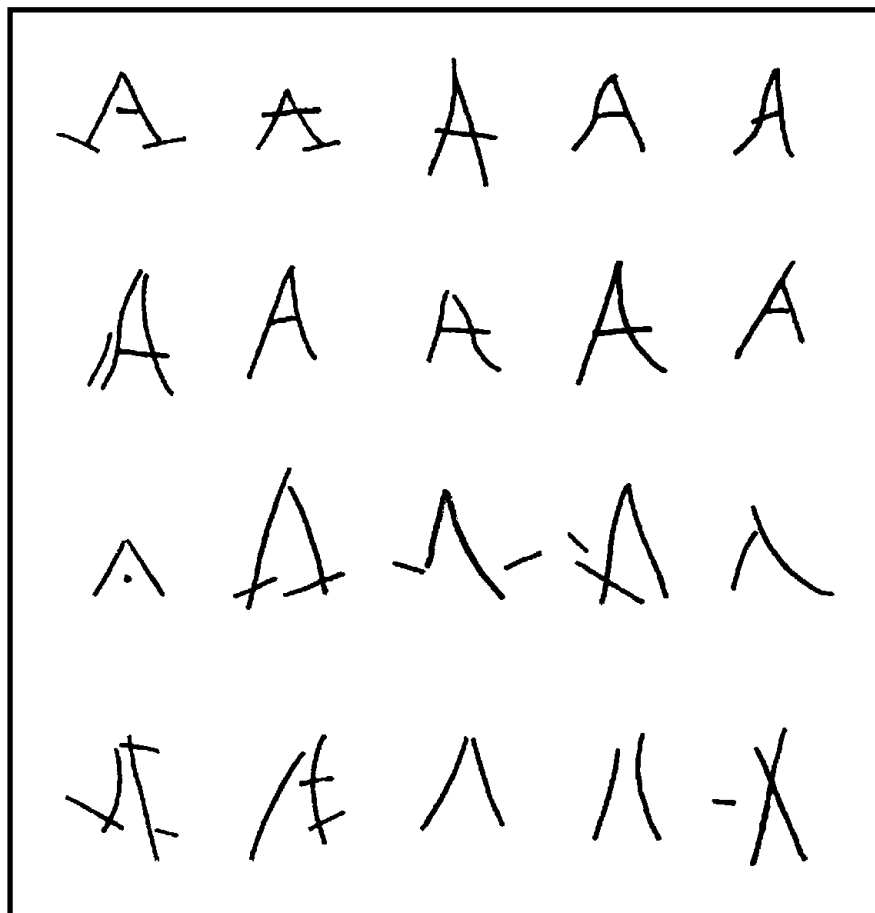
↑ CASANOVAS, M.A. (1993): "*Cerámica de Alcora*" en Museo de Cerámica. Palacio de Pedralbes. Barcelona. Ibercaja. Colección monumentos y museos.

- DÍAZ MANTECA, E. (1996): "*La cerámica de l'Alcora. Cent anys de creació artística*" en Alcora. Un segle d'art i indústria. Bancaixa. Obra social.

- ESCRIVÀ DE ROMANÍ Y DE LA QUINTANA, M. (1945): *Historia de la Cerámica de Alcora*, 2ª edición. Madrid.

- MOR I BENEDICTO, J. (1975): "*L'avenc Sedes (Toga, Castelló)*" en Arxiu del Centre Excursionista de Terrassa. Recull de treballs espeleològics, núm. 4.

- SOLER FERRER, M.P. (1989): *Historia de la Cerámica Valenciana*, tomo III: Vicent Garcia Editores, S.A.

Mostres de les marques

Josep L. Viciano Agramunt